

N:o 27.

Ank. till Riksd. kansli den 3 mars 1905, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition, angående försäljning af förra hofstallängarna Gorsingeholm n:ris 1 och 2 samt Stubbängen n:o 1 i Södermanlands län.

(I. A.)

I en till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling remitterad proposition (n:o 35) har Kungl. Maj:t under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden den 11 november 1904 föreslagit Riksdagen medgifva,

dels att förra hofstallängarna Gorsingeholm n:ris 1 och 2 samt Stubbängen n:o 1 i Strängnäs socken och Akers härad. af Södermanlands län måtte, sedan saluvärdering å egendomen i vanlig ordning ägt rum, under de i kungl. brefvet den 29 maj 1874 omförmälda villkor å offentlig auktion till den högstbjudande försäljas med tillträdesrätt för köpare den 14 mars 1906,

dels ock att de medel, som genom ifrågavarande försäljning inflöte, måtte, på samma sätt som köpeskillingarna för försålda mindre kronoegendomar, användas till inköp för kronans räkning af skogbärande eller till skogsodling tjänlig mark.

I detta ärende har departementschefen till förberörda statsrådsprotokoll anfört följande:

»I underdånig skrifvelse den 27 sistlidne maj har domänstyrelsen gjort framställning i fråga om dispositionen af de för statsverkets räkning genom styrelsens kontrakt den 24 april 1885 mot en arrendeafgift af 1,600 kronor till den 14 mars 1906 utarrenderade förra hofstallängarna Gorsingeholm n:is 1 och 2 samt Stubbängen n:o 1 i Strängnäs socken och Åkers härad af Södermanlands län, därvid styrelsen tillika öfverlämnat instrument öfver å denna kronoegendom under år 1903 för rättad arrendeuppskattning jänte en af förste landtmätaren H. R. Linder år 1902 öfver egendomen upprättad karta med tillhörande beskrifning äfvensom öfriga till ärendet hörande handlingar.

Af omförmälda handlingar inhämtas:

att mangården å egendomen vore belägen nära Mälaren, 0,5 mil från Strängnäs stad;

att å egendomen ej finnes annat laga hus än en år 1894 uppförd logbyggnad, 38,6 meter lång, 14,9 meter bred och 6 meter hög, innehållande två sädesgolf, trösk- och rensbottnar samt försedd med vandringshus och två uppkörsbroar, hvarjämte vid Mälarens strand vore utbyggd en kronan tillhörig lastbrygga, som dock på grund af sjöns uppgrundning numera icke användes;

att arrendatorn ägde följande å egendomen uppförda hus, nämligen: ett boningshus i två våningar, innehållande 5 rum med kök och källare m. m., ett boningshus, innehållande 2 rum och kök, källare och bod, ett stathus i två våningar, inredt till 2 större och 2 mindre rum samt bod i två afdelningar, en ladugårdsbyggnad, inrymmande fåhus för 49 större kreatur, stall för 7 hästar och foderlada, en byggnad, innehållande brygg-hus och spannmålsbod i tre bottnar, ett svinhus i 8 afdelningar, får- och höns-hus, vagn- och vedbod, reservstall med redskapslider samt en större förfallen hölada vid lastbryggan, hvilka hus blifvit försäkrade mot eldskada för sammanlagdt 9,800 kronor;

att det egendomen tillhörande ägoområde, enligt ofvanberörda kartbeskrifning, omfattande en areal af 128,019 hektar, bestode af 79,416 hektar tomter och åker, 15,145 hektar äng, 3,601 hektar odlingsmark, 26,322 hektar backar, betes- och hagmark samt 3,535 hektar impediment;

att jordmånen i åkern utgjordes af dels god lerjord, dels dyjord och dels till en mycket stor anpart af mer eller mindre ofullständigt för-mulnad mylla, som synbarligen lede brist på kalk;

att en mindre del af den odlade jorden låge för lågt i förhållande

till Mälarens vattenyta för att kunna fullständigt afdikas och en annan del däraf ej sällan besvärades af vatten därigenom, att hufvudafloppen icke voro rymliga nog att hastigt afföra det vatten, som inkomme från högre belägna främmande ägor;

att vid tiden för arrendeuppskattningen påginge en år 1902 beslutad afdikning, berörande ifrågavarande och åtskilliga andra egendomar, hvilket företag beräknats kosta omkring 6,000 kronor, däraf på kronoegendomen komme att belöpa 35,56 procent;

att dikningsföretaget, som sannolikt icke blefve fullbordadt under den nu löpande arrendeperioden för egendomen, blott fortskridit genom den fastare delen af åkern, hvadan utdikningsmöjligheten för den bortre, lägre liggande jorden, som vid tiden för uppskattningsförrättningen varit till stor del förlagd till bete, ej kunnat vid förrättningen till fullo bedömas;

att åkern, som i allmänhet hade en våt, lös och kall botten, hvarigenom förmultningen af växtämnen ginge långsamt, och dessutom, enligt uppgift, ofta vore utsatt för skadegörande frost både vår och höst, i följd häraf lämpade sig endast för producering af midsommarråg;

att ången bestode af jämna, men mycket vattensjuka marker, som nog framdeles torde kunna odlas, sedan det visat sig, om den pågående utdikningen gjorde tillfyllest, samt ej kräfde ett alltför dyrbart eller, såsom kunde befaras, ofta behöfligt rensningsarbete;

att af den å kartan upptagna odlingsmarken endast två angifna ågofigurer om tillsammans 1,243 hektar för närvarande syntes böra ifrågakomma till odling, under det den öfriga odlingsmarken vida bättre syntes lämpa sig att, såsom nu skedde, inhägnas tillika med betesmarken;

att betet, som förefunnes i tre med ek och annan löfskog bevuxna hagar, varit endast hjälpligt för de kreatur, som hittills underhållits å egendomen, samt, då bottenlagret i den kuperade marken utgjordes nästan endast af grus och sten, näppeligen kunde äfven med tillägg af den ångsmark, som ej för närvarande borde odlas, blifva tillräckligt för de kreatur, som hädanefter borde kunna vid egendomen vinterfödas;

att skogen ej vore tillräcklig för husbehovet, då densamma enligt skriftligt utlåtande från jägmästaren i orten, som tillstädeskommit vid arrendeuppskattningen, af denne beräknats under hela den arrendeperiod, som började den 14 mars 1906, ej lämna större virkesafkastning än 1,000 kubikmeter, bestående af 550 vrakekar samt 77 kubikmeter torr och vindfälld skog;

att den å egendomen anställda tjänarepersonalen bestode af 5 män och 1 hjon, hvarjämte i lega för arbete årligen åtginge omkring 1,500 kronor;

att egendomens taxeringsvärde utgjorde 38,000 kronor;

att, då egendomen icke vore försedd med annat laga hus än den förut omförmälda logen och samtliga öfverloppshusen befunne sig i så svagt skick, att det ej kunde blifva fråga om deras inlösande af staten och antagligen ej heller af en blifvande arrendator, såvida det ej kunde ske till ett mycket reduceradt pris, synemännen ansåge nödigt, att kronan här företoge större nybyggnad;

att därvid i första rummet borde uppföras bostad åt arrendatorn, hvarefter snart nog tillkomme byggandet af såväl ladugård och stall som arbetarbostäder och spannmålmagasin med redskapshus;

att det emellertid vore olämpligt att på en gång som kontraktsvillkor stadga mer än en större byggnad, helst öfverloppshusen kunde vara användbara ännu en tid framåt för gårdens folk, för erforderlig kreatursbesättning och för spannumålens inrymmande;

att uppskattningsmännen ansåge kostnaden för nytt boningshus, uppfördt i enlighet med af dem uppgjort, i instrumentet intaget förslag, kunna stanna vid ett belopp af 9,500 kronor;

att en blifvande arrendator syntes uppskattningsmännen böra genom arrendekontrakt förbindas att verkställa, förutom nyssberörda nybyggnad, omläggning af taket å logen, som bestode af sågad spån, med tegel, för hvilket arbete erfordrades, enligt synemännens beräkning, materialier till ett värde af 1,000 kronor, däri inberäknad kostnaden för behöflig förstärkning af takresningen;

att enligt uppskattningsmännens åsikt arrendatorn borde för utförandet af de föreslagna byggnadsarbetena tillerkännas ersättning genom afräkning å arrendet med ett belopp, motsvarande de båda ofvan upptagna summorna eller således med 10,500 kronor;

att uppskattningsmännen, som tillstyrkt, att nuvarande arrendatorn af egendomen måtte vid den förnyade utarrenderingen af densamma komma i åtnjutande af optionsrätt, föreslagit arrendevärdet för egendomen till 1,500 kronor; samt

att Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande förklarar sig icke hafva något att erinra vare sig mot uppskattningen eller mot förrättningsmännens yttrande i fråga om optionsrätten.

För egen del har domänstyrelsen anfört följande.

Af innehållet i instrumentet öfver arrendeuppskattningen å egendomen i fråga framginge, att till denna hörande åker och äng i följd af markens ringa höjd öfver Mälarens yta vore i hög grad vattensjuka samt att med visshet ej kunde bedömas, om en fullständig afdikning af någon väsentlig del af marken kunde ske, liksom ej heller, ifall en sådan afdikning låte sig verkställa, huruvida kostnaden för densamma kunde begränsas, så att företaget blefve lönande. Med afseende härå och då å egendomen ej funnes annan kronan tillhörig byggnad än en loge, syntes styrelsen, i händelse af egendomens utbudande på nytt arrende och om därvid nuvarande arrendatorn, såsom uppskattningsmännen hållit för sannolikt, ej begagnade sin optionsrätt, högeligen tvifvelaktigt, huruvida ny arrendator skulle kunna erhållas på de af uppskattningsmännen föreslagna villkor, bland hvilka ej inginge bestämd utfästelse från kronans sida att bekosta uppförandet vid egendomen af annan byggnad än ett boningshus för arrendatorn.

De byggnader, som, jämte boningshus, måste anses utöfver den vid egendomen befintliga logen för en arrendator nödiga, vore statbyggnad, inredd till bostad för fyra familjer och ett rum för ogifta arbetare, med erforderligt uthus, ladugård, stall, oxhus och vagnbod, spannmåls- och visthusbod, svinhus och vedbod samt källare, hvilkas uppförande enligt styrelsens beräkning skulle medföra minst följande kostnader: för statbyggnad med uthus 6,000 kronor, för ladugård 9,000 kronor, för stall, oxhus och vagnbod 4,000 kronor, för spannmåls- och visthusbod 1,200 kronor, för svinhus och vedbod 500 kronor samt för källare 200 kronor eller tillhoppa 20,900 kronor. Då kostnaden för boningshuset, såsom förut nämnts, upptagits till 9,500 kronor, skulle utgifterna i sin helhet för egendomens fullständiga bebyggande, för hvilkas bestridande styrelsen ej disponerade andra medel än arrendeafgifterna för egendomen, i den mån de förfölle, uppgå till mer än den totala arrendeinkomst, egendomen af uppskattningsmännen ansetts kunna under den af dem föreslagna arrendetiden af 20 år lämna.

Med afseende å hvad sålunda anförts, syntes styrelsen vidare utarrendering af egendomen ej böra ifrågakomma, utan denna i stället för statsverkets räkning böra försäljas.

I fall beslut fattades härom, kunde ifrågasättas, om ej egendomen med afseende å dess närbelägenhet till stad borde efter styckning säljas i delar, afpassade för mindre jordbruk. Häremot mötte emellertid för närvarande hinder i inägornas vattensjuka beskaffenhet. Att kronan för undanröjande af detta hinder skulle gå i författning om ägornas afdikning på

egen bekostnad, kunde styrelsen ej tillstyrka, då i följd af de upplysningar, som i uppskattningsinstrumentet meddelats angående den ifrågavarande markens höjdläge i förhållande till vattenytan i Mälaren, det ej vore antagligt, att företaget skulle lämna ett fullt tillfredsställande resultat, som tillika uppvägede kostnaden för utförandet.

På grund af hvad i ärendet anförts har styrelsen hemställt, att egendomen måtte ostyckad försäljas å auktion enligt bestämmelserna i nådiga brefvet den 29 maj 1874.

De skäl, hvilka af domänstyrelsen anförts för ifrågavarande egendoms försäljning, synas mig fullt giltiga. Enligt hvad jag under hand af domänintendenten i Södermanlands län inhämtat, voro äfven arrendeuppskattningsmännen af den åsikt, att en sådan försäljning borde komma till stånd, men funno de sig förhindrade att afgifva förslag därom, då dylikt förslag författningsenligt kunde göras endast i det fall, att styckning ifrågasattes, samt ansågo förevarande egendom vara för styckning särdeles olämplig. Med afseende å hvad af domänintendenten i sistnämnda hänseende sålunda upplysts och på grund af hvad domänstyrelsen anført mot styckning af egendomen finner jag mig äga all anledning biträda styrelsens förslag jämväl i fråga om sättet för egendomens försäljning.»

Utskottet, som icke haft något att mot framställningen erinra, hemställer alltså,

att Kungl. Maj:ts förevarande proposition må af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 3 mars 1905.

På statsutskottets vägnar:

HUGO TAMM.